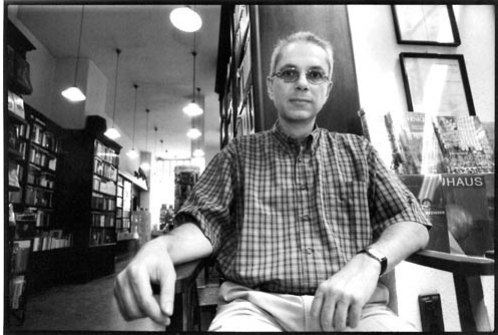


"Alapszövegek hiányoznak" (Miklós Tamás, az Atlantisz Könyvkiadó vezetője)



A napokban kapta kézhez Paul Feyerabend provokatív főműve, A módszer ellen nyomdai levonatát - s ez így megy tizenkét éve: egyik tudományos alapmunka a másik után, irodalmi klasszikusokkal központozva, nonprofit alapon. Miklós Tamás: Az Atlantisz-szal bizonyos értelemben azt folytatjuk, amit a Medvetánccal 22 éve az ELTE-n elkezdünk: végzős történészekként, filozófusokként, szociológusokként azt gondoltuk, ha nem lehet tudományos írásokat szabadon publikálni, akkor hiába tanultunk. Ezért létrehoztuk az akkor évtizedek óta első nem cenzúrázott, de legális társadalomtudományi folyóiratot, hogy hozzájáruljunk a gondolkodás dekriminalizálásához. A sajtószabadság elérésével a Medvetánc tíz év után beteljesítette feladatát. Addigra remek szerzőgárdánk alakult ki, kitartó előfizető- és olvasóközönségre találtunk, itthon és külföldön sokan értették, milyen értékeket tartunk fontosnak. Ugyanakkor immár egyetemi oktatóként azt tapasztaltuk, hogy a saját társadalmunk, szellemi világunk megértéséhez, szabadon kifejezhető gondolataink megformálásához és összeméréséhez nélkülözhetetlen klasszikus és kortárs klasszikus alapkönyvek hazai kiadásai hiányoznak. E szövegek, a bennük használt fogalmak nélkül bizonyos problémákat meg sem beszélhetünk az anyanyelvünkön. Ha nem olvashatunk és vitathatunk meg magyarul bizonyos tudományos könyveket, akkor az európai kultúra számos meghatározó gondolata be sem kerül a magyar közbeszédbe, társadalmi nyilvánosságba. Tudományos fordításkultúra nélkül egyébként sem születhet semmilyen szakszerű publikáció magyar nyelven. Descartes, Kant, Hegel, régiek és modernek alapművei nélkül természetesen képtelenség bármiféle civilizált egyetemi oktatás is. Könyvkiadóként tehát megpróbáljuk közreadni a szabad véleményalkotás

alternatíváit megnyitó kulcsszövegeket. A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás nem öncél.

Magyar Narancs: Miért alapítványi formában, nonprofit alapon vállalkozott az Atlantisz ennek a feladatnak az elvégzésére?

MT: Az Atlantisz egy könyvesboltot és könyvinformációs központot (a Váci utcai Atlantisz Könyvszigetet) is működtető könyvkiadó és egy alapítvány szimbiózisa, mindkettő nonprofit szervezet. Kezdetől számot vetettünk azzal, hogy a mai Magyarországon - az olvasóközönség nagysága és szerény vásárlóereje miatt - nem lehet rentábilisan kiadni filozófiai, történelemtudományi, klasszika-filológiai, szociológiai, pszichológiai könyveket. Nálunk a könyvtárak sem tudnak egy-egy kötet kiadását eldöntő keresletként megjeleníteni. Ráadásul úgy állapítjuk meg a könyvek árát, hogy a humán értelmiség, mindenekelőtt a diákság is meg tudja venni őket, ezért a bevételek nem fedezhetik a 90-es évek eleje óta a nyugatihoz hasonló előállítási költségeket. Ha valamely kötet után mégis maradna némi plusz, akkor abból a következő könyv veszteségét mérsékeljük. A kiadott könyveket támogatja az Atlantisz Könyvsziget eredménye is, melynek négy nyelvű humán tudományos könyvkínálata, profilja határainkon túl is ismert. Sokan tudják, hogy ma Magyarországon alighanem itt juthatnak hozzá a legkedvezőbb feltételekkel és a leggyorsabban külföldi könyvekhez. Az Atlantisz egyébként pénzügyi szempontból szolidan, kiszámíthatóan működik, hiszen óvatos kiadói politikával mindig csak olyan könyvekbe vágunk bele, amelyekre tudunk támogatást szerezni. E nélkül nem lehet tudományos művet szakszerűen megjelentetni. Az ilyen típusú könyv sokkal több kiadói ráfordítást igényel, mint mondjuk a szépirodalmi szövegek. Számos magasan kvalifikált szaklektor együttműködő munkáját kell megfizetni. Aki ezt megspórolja, az egy-egy összechapott kötetrel egyben hosszú időre megsemmisíti annak a lehetőségét, hogy az adott mű megfelelő színvonalon megjelenhessen. Amikor összeállítottuk az ízlésünk szerint legjobban hiányzó könyvek listáját, bízunk abban, hogy ezt a programot rang lesz támogatni mindazoknak, akik számára fontos a szabadság szellemi infrastruktúrája, az, hogy Magyarország ne váljon szellemi sivataggá. A könyv ismeretesen nem ártatlan tárgy. Mi sem véletlenszerűen kiadott írásokat torlasztunk egymásra, nem pusztán derék műveket - azt reméljük, hogy könyveink egy értelmes mondat szavaiként is olvashatók. E mondatot eddig több

mint százötven kötetünk írja. Önkorlátozó válogatás: egy oda nem való szó értelmetlenné tehetné a mondatot. S persze önvédelem: kiadott könyveinkkel és olvasóikkal azután együtt kell élnünk.

MN: Közöttük az olyan nagy szakmai visszhangot kiváltó sorozatokkal, mint például a Tudományos Akadémián nemrég bemutatott új Platón-összkiadás: ez már az indulásnál is szerepelt a tervben?

MT: Sok könyvünkről tizenkét éve is tudtuk, hogy ki szeretnének adni. Platón összes munkáját szakszerű, új fordításokban, kommentárokkal, jegyzetekkel, kísérőtanulmányokkal ellátva adjuk közre. Európában egyedülálló fordítói műhely jött létre fiatal kutatókból és tanáraikból erre az irdatlan feladatra. Fel kellett térképezni, hogy a korábbi fordításokból mely szövegeket kell teljesen újralfordítani - mert eleve gyengék, vagy időközben elavultak -, és melyeket elegendő kisebb-nagyobb mértékben átdolgozni. Reméljük, hogy az eredmény nemcsak évtizedekre érvényes új magyar Platont jelent majd, hanem talán mintája is lehet az ilyenfajta kiadásoknak. A Platón-kör tagjainak mindenesetre nem pusztán új értelmezéseket, hanem baráti beszélgetéseket, borkóstolgatást is hoz ez a sorozat.

MN: Hogyan került az Atlantisz-programba az *Ezeregyéjszaka* meséinek első teljes magyar kiadása, hét kötetben?

MT: Prileszky Csilla már tizenöt éve dolgozott a fordításon, a munka vége felé járt, amikor kiderült, hogy nincs kiadó, amely vállalkozna e mű megjelenítésére - még az sem, amelyik korábban biztatta, hogy kiadja. Pedig zseniálisan teremtette újjá a magyar mesenyelvet, és közben teljesen hűséges maradt az eredeti arab szöveghez. Az olvasó úgy érzi, mintha az *Ezeregyéjszaka* eleve ezen a nyelven született volna. Szerkesztőként nagy öröm volt ezzel a szöveggel dolgozni, kiadóként megtisztelt a fordító bizalma. Megígértem, hogy mindent megteszek a könyv megjelenéséért. Nyolc évbe tellett, míg előteremtettük a kiadás elindításához szükséges pénzt, és míg elkészülhettek a kontrollszerkesztési és más kiadói munkák. A szöveg végül meghozta az általános elismerést, de a fordító ezt sajnos nem érthette meg. Több mint ötven recenzió, valamint film, rádióműsor jelent meg a műről, s külföldön is komoly szakmai visszhangja volt. A Magyar Narancs olvasói az év műfordításává

választották. Ez a páratlanul gazdag kultúrtörténeti-irodalmi kincstár illet az európai kultúra nagy szellemi inspirációit bemutató Atlantisz-programba, mely a világunkat formáló antik-zsidó-keresztény-muszlim elemeket idézi fel.

MN: Az Atlantisz adta ki Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regényfolyama IV. és V. kötetét: lesz ennek folytatása?

MT: Proust kihívás, kísértés - vagyis filozófia. Szívügyünk a magyar Proust-összkiadás, s egyben a kísértés továbbgondolása, ezért adtuk most ki Gilles Deleuze nagyszerű Proust-könyvét is. Olvasói az Atlantiszt persze elsősorban a hagyományos értelemben vett szellemtudományok, az antik és újkori filozófia és vallástudomány, a tudományfilozófia, a történelemfilozófia kiadójának tekintik. Két nemzetközi együttműködésben készülő reprezentatív kultúrtörténeti sorozatunk is összeforrt a kiadó nevével. Az *Európa születése* című programot öt neves európai kiadóval (Seuil, Blackwell, Laterza, C. H. Beck, Crítica) közösen indítottuk, a felkért szerzők - mint pl. Umberto Eco, Peter Brown vagy Massimo Montanari - e sorozat számára írnak fontos könyveket. A történettudományban mértékadónak számító C. H. Beckkel együttműködésben megjelenő újabb sorozatban pedig Jacob Burckhardt nevezetes *Világtörténelmi elmékedései* mellett eddig a Jan Assmannak világhírt hozó *Kulturális emlékezet* és Harald Weinrichnek a felejtés kultúrtörténetéről írt könyvét adtuk ki. Programunk fontos része a magyar humán tudományos szerzők színe-javának bemutatása is. Kedvező helyzetben vagyunk, mert válogathatunk a nekünk felkínált, kitűnő kéziratok között. És nehéz helyzetben, mert csak nagyon keveseket adhatunk ki a hazai támogatások szűkössége miatt.

MN: Meddig kényszerül ez a terület arra, hogy támogatásból éljen?

MT: Amíg mondjuk az Operaház: sokáig, talán mindig. A jobb könyvesboltok kínálata megtévesztő: az átlagos olvasó, kultúrpolitikus és mecénás benyomásával szemben a magyar tudományos könyvkiadás az utolsó órában van. A polcokon ma látható könyvek évekkorábbi, azóta elapadt támogatásokból születtek. Hiszen a tudományos művek évek alatt készülnek el. E könyvek költségeihez képest mára szinte szimbolikussá váltak a hazai támogatások. Pedig nagyobb és gazdagabb országokban sem megy másképp. Döntés előtt állunk; a nem döntés is döntés. Azt

kell eldönteni, hogy szükség van-e tudományos könyvkiadásra Magyarországon. Ha igen, akkor valakinek meg kell fizetnie azt, amibe ez kerül. A korlátozott nagyságú és fizetőképességű olvasóközönség erre még sokáig képtelen. Évi két-, maximum hárommilliárd forint támogatásból pazar és katalizáló hatású tudományos könyvkiadást lehetne fenntartani, de ez csak az állami és magánmecenatúrák kiszámítható, szigorú szakkritériumok szerinti, hosszú távú programtámogatásaival képzelhető el. Tavasszal konferenciát rendeztek erről az Akadémián. A tudományos kiadók és tudósok egyetértettek abban, hogy a magyar tudományos könyvkiadás fennmaradásának kulcskérdése: sikerül-e a legjobb kiadók körül létrejönni tudományos műhelyek komoly és előre kalkulálható, egyértelmű szakmai kritériumokat megfogalmazó, gyorsan beinduló támogatásának fontosságáról meggyőzni a hazai magán- és közalapítványokat. Egy-egy cím véletlenszerű támogatása önmagában nem oldja meg a helyzetet. A német Goethe Intézet, referenciának tekintve az eltelt tizenkét évet, lehetővé tette, hogy az Atlantisz mint tudományos könyvműhely évekre előre tervezhesse legalább a német szerzőjű könyvek kiadásának egy részét. Hasonlóról tárgyalunk francia partnerünkkel is - de az azért mégsem várható el, hogy külföldiek próbálják életben tartani a magyar tudományos könyvkiadást. Ez elsősorban Magyarország saját ügye, mások nem akarhatják jobban, mint mi magunk.

Szőnyi Tamás